

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

M 3

GENGÅNGARE OCH MYLING.

Använd ej denna frågelista så, att Ni frågar ut punkt för punkt. Genom listan skall Ni själv sätta Eder in i vad vi önskar få veta. Sök sedan genom otvunget samtal med Edra sagesmän få fram sådana berättelser, talesätt och uttryck, som röra här omfrågade föreställningar. Endast i undantagsfall är det rådligt att komma med direkta frågor till sagesmännen.

1. Vilka var det, som efter döden troddes gå igen (bli gengångare)? Var det sådana, som mördats, själva tagit sitt liv, drunknat eller annars drabbats av bråd död? Kunde även människor, som dött en naturlig död, gå igen (giriga, missdådare, sådana som ej kommit i vigd jord; jfr fråga n:r 5)?

2. Hur benämnes de olika slagen av gengångare av ortens infödda befolkning (döingar, vålnader, spöken, gastar, dagståndare, dagstö, som blev stående när solen gick upp, lyktgubbar, skälvrängare, som i livstiden orättrådigt flyttat ägo gränser etc.)? Vad har man för uttryck för att gengångare visa sig ("gå igen", "spöka" etc.)? Undersök särskilt om orden "spöke" och "spöka" verkligen användes av den äldre befolkningen!

3. Hur visa sig de olika slagen av gengångare (i kroppslig gestalt, som djur, lyse etc.)? Eller äro de osynliga? Kunde de tala? Vad menas med att bli gaskramad? Bot härför?

4. Höll gengångare till på vissa platser och i så fall vilka? Vad kallas dessa platser? Vad kunde man göra, då man gick förbi eller över en sådan plats? Brukade man kasta pinnar eller stenar i en hög (varp), där någon lidit en bråd död?

5. Varför tror man att de gått igen? (Emedan de lovat det, för att se om sin egendom, emedan de i livstiden begått någon syndig handling, velat varna efterlevande, ställa till rätta eller annars påverka de efterlevande)?

6. Ansågs de som något farligt, som man borde akta sig för? Ville de skada de levande? Eller var de ofarliga eller rent av välvilliga mot de levande?

7. Vad kunde man göra för att bli av med dem eller för att skaffa dem ro i graven?

8. Vad trodde man om s.k. oäkta barn, som dödates av sina mödrar och lagts å lönn? Vad kallas de (mylingar, myringar, mjölingar, utbölingar, utkastingar, ypping)? Har ordet gast använts som benämning på detta barn? Menar man med utbölingar blott personer, som äro från främmande socknar?

9. Kunde man se dem och hur såg de då ut? Eller hörde man blott rösten? Vad brukade de säga? Kan man säga något, så att de få ro (säga faderns namn)? Skulle de döpas eller jordfästas?

10. Säger man, att mylingen först när det hade gått en viss tid efter mordet, t.ex. 7 år, fick röst och kunde tala?

11. Skiljer man mellan gengångare efter barn, som mördats innan de döpts, och barn, som dött en naturlig död före dopet? Vad kallas dessa olika slag av gengångare? Kan utböling (eller myling) uppstå ur efterbördnen?

12. Känner man till några sägner om mylingar? Som exempel anföres här en sägen från Hälsingland.

De va e som dom kalla för Börsta. Hon mördade ett barn och la i e bytta och e sax opppå, och bytta la ho under kittu (potatislåren) i källarn. När barne va sju år, sa de (det):

"Om int saxa va for tong
benane vor for long
och bytta for trång
skull ja opp och dansa me mor."

Då lärd n' då Börsta bekänna (då blev B. tvungen att bekänna), och sen vart hon avrättad. Hon begravdes i skogen och de (det) kalla dem för Börksberge.